

І. В. Раєвська,

канд. філол. наук,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,

доцент кафедри теорії та практики перекладу

СУБДІАЛЕКТ МІСТА ПЕРУДЖА В СИСТЕМІ УМБРІЙСЬКИХ ДІАЛЕКТІВ ІТАЛІЙСЬКОЇ МОВИ: КОМПЛЕКСНЕ ВИВЧЕННЯ ТА АНАЛІЗ

Статтю присвячено вивченню чинників формування та членування субдіалектів області Умбрія та комплексному опису всіх мовних рівнів субдіалекту міста Перуджі як одного із субдіалектів Умбрії, створенню моделі вивчення діалекту взагалі з урахуванням екстралінгвістичних чинників (віку, рівня освіти, професії носіїв субдіалекту) і визначенню шляхів подальшого розвитку субдіалекту на основі аналізу соціолінгвістичної ситуації в Умбрії та з урахуванням регіонального варіювання італійської мови в різних областях країни. Також розкрито й уточнено поняття “літературна мова”, “регіональний різновид літературної мови”, “діалект”, “субдіалект” та виділено критерії їх класифікації.

Ключові слова: діалект, субдіалект, діафазний, діатопний, діастратний та діамезний аспекти, мовна диференціація.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. На сучасному етапі розвитку мовознавства, зі зростанням інтересу до етнології та культурології актуальними залишаються питання становлення літературної мови та впливу різних діалектів на її формування. Одним з основних напрямів розвитку романістики є поглиблення досліджень, пов'язаних із визначенням часу виникнення загальнонародної літературної італійської мови та ролі діалектів у самоідентифікації людини.

Вивчення мовної ситуації в Італії, динаміки її змін упродовж останньої чверті ХХ та на початку ХХІ століття достатньо актуальне для сучасного італійського і європейського мовознавства в цілому, оскільки дає змогу простежити основні тенденції розвитку італійської мови протягом значного часу та прогнозувати напрямки її подальшого розвитку. Представлена робота виконана в межах дослідження сучасної мовної ситуації в Європі. Нами зроблено спробу виробити комплексний підхід та методику вивчення як італійських, так і інших діалектів з урахуванням не тільки мовних, а й історичних, етнокультурних та соціальних чинників. Філологічні студії передбачають вивчення мовних явищ у діатопному, діастратному, діафазному, діамезному аспектах, у діахронії та синхронії, що гарантує багатогранність і всебічність дослідження, а також його об'єктивність і наукове значення.

Видатні філософи, мислителі, вчені та письменники упродовж багатьох сторіч зверталися до питань діалектології, намагаючись установити та описати зв'язки між національною мовою і діалектами, систематизувати та класифікувати їх. Перші кроки на цьому шляху були зроблені ще Д. Аліґ'єрі. А після нього до окреслених питань зверталось багато вчених, серед яких П. Бембо та навіть Н. Макіавеллі. Особливості мовної ситуації в Італії та питання функціонування національної мови, діалектів у різних частинах країни розкривають у своїх працях Г. Асколі, Г. Берруто, М. Дардано, Б. Мільйоріні, Дж. Моретті, Дж. Патота, зокрема, Дж.-Б. Пеллеґріні, Ф. Сабатіні, Г. Лепші, А. Батинті, А. Собреро, Л. Серіанні та інші вчені.

У російському та вітчизняному мовознавстві проблему соціальної диференціації мови в лінгвістиці вчені порушували давно, починаючи з праць І. Бодуена де Куртене, у яких ідеться про вертикальне й горизонтальне членування мови, перше з яких є власне соціальним, а друге – територіальним. У першій половині ХХ ст. до проблеми соціальної диференціації мови зверталися Є. Д. Поліванов, О. Ю. Іванова, У. Лабов, Р. О. Шор, Л. В. Щерба, Л. П. Якубинський та ін. На сучасному етапі проблемами соціо- та етнолінгвістики займаються Н. П. Шумарова, В. А. Маслова, Р. Кісь, О. Ф. Пінчук, А. Я. Флієр, А. А. Брагіна, І. О. Голубовська, В. В. Красних та інші.

Однак лише наприкінці минулого століття почали детально вивчати структурну та територіальну варіантність італійських діалектів. Разом з тим, важливий напрям описової діалектології, зокрема типологія діалектів та субдіалектів, у яку повинен бути включений системний опис конкретного діалекту чи групи близьких діалектів, ще не розроблено ані в італійському, ані у вітчизняному

мовознавстві. В українській лінгвістиці донині немає спеціальних праць, присвячених цій важливій для європейського мовознавства проблемі.

Мета полягає в комплексному описі всіх мовних рівнів субдіалекту міста Перуджі як одного з діалектів Умбрії, створенні моделі вивчення діалекту в соціолінгвістичному дослідженні, виявленні особливостей функціонування літературної мови й субдіалекту як форм національної мови в їхньому взаємозв'язку (з урахуванням екстралінгвістичних факторів: віку, рівня освіти, професії носіїв мови) і визначенні шляхів подальшого розвитку субдіалекту на основі аналізу соціолінгвістичної ситуації в Умбрії.

Мета зумовила виконання таких **завдань**: виробити методику вивчення діалекту на сучасному етапі в загальній та італійській діалектології з описом діафазного, діатопного, діамезного, діастратного аспектів (раніше діалекти вивчали, як правило, тільки з урахуванням діахронного підходу); визначити місце діалектів Умбрії на діалектній картині Італії; вивчити та описати фонетичні, морфологічні й лексичні особливості субдіалекту Перуджі, на основі аналізу історичних передумов його формування, а також його членування з урахуванням соціокультурних чинників з метою обґрунтування особливого місця перуджійського субдіалекту; здійснити соціолінгвістичний аналіз діалектів Умбрії в контексті мовної ситуації в Італії; розглянути функціонування літературної мови, діалекту та інших форм національної італійської мови в мовленні різних соціальних прошарків населення Умбрії, зіставивши мовну ситуацію Умбрії з мовною ситуацією центральної частини країни та всієї Італії; узагальнити отримані результати; дослідити прагматичний аспект вживання діалекту в мовленні школярів Умбрії, окресливши тим самим можливі шляхи розвитку діалектів цього регіону в майбутньому.

Об'єктом дослідження стали субдіалект міста Перуджі та його околиць, взаємозв'язки цього субдіалекту з іншими субдіалектами Умбрії та Центральної Італії.

Предметом дослідження є фонетичні, лексичні та морфологічні риси субдіалекту Перуджі та особливості функціонування його в складі інших сучасних умбрійських субдіалектів у мовленні представників різних соціальних груп населення.

Матеріалом дослідження послужили драматичні твори, написані перуджійським субдіалектом, фольклорні джерела, зокрема прислів'я та приказки, що побутують у цій місцевості, статистичні дані, опубліковані Національним інститутом статистики Італії, а також результати соціолінгвістичних опитувань, проведених автором в Умбрії під час стажувань в Університеті для іноземців у Перуджі в 2005–2006 роках.

Методи і прийоми дослідження. Для аналізу еволюції італійської мови та її діалектів застосовано історичний, описовий і порівняльно-зіставний методи, а також метод статистичного аналізу, анкетування та опитування для окреслення та виділення сучасних тенденцій розвитку і змін у мовній ситуації Італії взагалі та перуджійського субдіалекту зокрема.

Наукова новизна полягає у використанні комплексної методики вивчення діалектів (на прикладі субдіалекту міста Перуджі) з урахуванням усіх чинників

впливу на формування та функціонування цього субдіалекту в діастратному, діафазному, діамезному та діатопному аспектах. Це дозволяє поглибити знання й систематизувати вже відомі напрацювання у сфері італійської діалектології, застосовувати їх під час дослідження діалектів інших мов.

Теоретичне значення одержаних результатів визначається тим, що висновки, отримані в ході проведеного дослідження, розширюють і поглиблюють знання в сфері розробки нових критеріїв, підходів та методик вивчення діалектів у різних аспектах (історичному, соціальному, прагматичному) і всіх мовних проявах. Результати роботи можуть мати теоретичне значення не тільки для сучасного італійського мовознавства, а й для вітчизняних досліджень з діалектології української мови. Досвід дослідження мовної ситуації Італії може бути застосований у процесі реалізації мовної політики в нашій країні, де взаємовідношення представників різних мов вирізняються певною складністю й багатоплановістю.

Практичне значення. Новий комплексний підхід та методику можна використовувати для вивчення інших груп італійських діалектів, а також діалектів інших романських мов, наприклад, французької чи іспанської.

Перші спроби класифікувати діалекти Італії були зроблені ще в XIV сторіччі, і з того часу до проблем діалектології зверталися вчені, мислителі та лінгвісти. На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки є декілька класифікацій діалектів Італії. Проаналізувавши їх, ми зробили висновок про те, що вони дуже схожі у своєму підході до визначення місця умбрійського діалекту на загальній діалектній картині країни. Дж.-Б. Пеллегріні зараховують їх до центрально-південних діалектів, до центральної підгрупи [14, с.16].

За основу визначення терміна *діалект* у нашій роботі ми беремо таке: форма мовного існування, що використовується як засіб безпосереднього повсякденного побутового спілкування на певній обмеженій території й характеризується відносною єдністю різних мовних рівнів системи та відповідними відбитками культурних традицій. Сучасна італійська мова в її загальнонаціональній формі та місцевих діалектах утворює складну систему, що включає в себе риси розбіжностей і єдності різних ступенів діалектного членування.

Субдіалект не має всіх зазначених рис. Ми вважаємо критеріями можливого виділення та визначення субдіалекту наступні показники: територія поширення не є чітко окресленою, бо, як правило, не можна провести між сусідніми субдіалектами меж, не існує проведених між ними чітких ізоглос. Деякі форми на різних мовних рівнях не мають усталених рис, а тільки носять перехідний характер в зонах змішування з сусідніми говірками. Це притаманно й субдіалекту, який ми досліджували. Саме тому ми кваліфікуємо його як субдіалект умбрійського діалекту.

Головні чинники, *що зумовлюють варіативність у мові*: час, простір, соціокультурний рівень мовців, спосіб передачі мови (письмовий чи усний).

1. *Фактор часу, або діахронні зміни.* Діахронними називаються зміни, пов'язані з часом. Італійська мова як і всі інші сьогодні не така, якою була десять,

двадцять чи сто років тому, і з плином часу ці відмінності стають дедалі значнішими. Інші фактори змін виявляються в синхронії.

2. **Фактор простору, або діатопні зміни.** Діатопні зміни пов'язані зі зміною в просторі. Діатопна варіативність (*variabilità diatopica*) також пов'язана з різним територіальним походженням мовців.

3. **Фактор стилю, або діафазні зміни.** Діафазними змінами є зміни, пов'язані зі стилістичним регістром мови. Мова може змінюватися в тоні й регістрі залежно від ситуації, у якій вона вживається. Діафазна варіативність (*variabilità diafasica*), таким чином, залежить від комунікативного контексту – ситуації, у якій відбувається комунікація.

4. **Соціокультурний фактор, або діастратні зміни.** Діастратні зміни зумовлені соціальними умовами та рівнем культури мовця. У середині одного й того ж суспільства не всі висловлюються однаково. Саме в мовленні відбиваються розходження між різними соціальними класами. Діастратна варіативність (*variabilità diastratica*) тісно пов'язана з належністю мовців до різних соціальних груп, з позицією, яку займає мовець усередині певної соціальної групи.

5. **Фактор способу вираження, або діамезні зміни.** Діамезними називаються зміни, пов'язані з різними способами передачі мови – письмовим чи усним. Писемна мова є більш кодифікованою, організованою і точною, ніж усна мова. Відповідно, можна говорити про діамезну варіативність (*variabilità diamesica*), яка залежить від каналу передачі мови [13, с.14-15].

Сьогодні головними принципами теорії соціальної диференціації мови є врахування історії і потенційної перспективи соціального розвитку суспільства під час дослідження та опису соціальної структури мови; визнання складності й неізоморфності зв'язків між структурою мови та змінами у суспільстві із урахуванням “перетинання соціальних і несоціальних вимірів” при описанні маргінальних груп – етносоціальних, соціально-демографічних, статевих; залежність варіювання мовних засобів від соціальних ролей комунікантів і умов ситуації спілкування; дифузність функціональних стилів у різних сферах спілкування; залежність мовленнєвої поведінки людини не тільки від мовних, але й від інших типів компетентності, зокрема від культурних, комунікативних чинників тощо.

Субдіалект міста Перуджі як складова діалектів Умбрії. Систему діалекту області Умбрії можна подати таким чином:

А. Північна група субдіалектів:

А.а. субдіалект м. Перуджа

А.б. субдіалект м. Губбіо

А.в. субдіалект м. Кастелло;

Б. Південно-східна група субдіалектів:

Б.а. субдіалект м. Сполето і Фоліньо

Б.б. субдіалект м. Терні

Б.в. субдіалект м. Норча

Б.г. субдіалект м. Амеріна.

В. Субдіалект м. Орв'ето [11, с. 265].

Складна діалектна ситуація в Умбрії пояснюється низкою причин: відсутністю єдиного нормативного лінгвістичного центру; історичним поділом території та частими завоюваннями; близькістю областей Лаціо й Тоскана, які як у минулому, так і зараз поширюють свій вплив на територію Умбрії; історичним заселенням території трьома різними народами (етрусками, осками, умбрами), мови яких належали до різних мовних систем (етрусська – неіндоевропейська мова, осксько-умбрська – індоевропейська мова, які були визначені як мови-субстрати).

У той час як процес мовної італізації, що діє на всій території Італії і сприяє мовному об'єднанню італійців, в Умбрії у мовному відношенні Перуджа залишається в цілому ізольованою – її субдіалектом розмовляють усього в 15 комунах (більша частина комун області тяжіє за своїми мовними особливостями до столиці Італії – Рима, що знаходиться територіально неподалік). Особливість усталеної в регіоні мовної ситуації не сприяла формуванню єдиного умбрійського койне на основі мовлення обласного центру.

У результаті порівняльного аналізу субдіалектів Умбрії – перуджійського, альтотиберійського, південно-східного і зони Орв'єто – зроблено висновок про те, що мовні риси, які притаманні перуджійському субдіалекту, не є характерними для всіх інших.

Серед особливостей перуджійського субдіалекту слід виділити його нестабільність і значну схильність до впливів інших діалектів: він своїми правилами акцентування, ритмічним та інтонаційним малюнком не чинить опору впливові “сильніших” діалектів (наприклад, тосканського). Риси перуджійського субдіалекту, що відрізняють його від інших субдіалектів в області Умбрія, виявляються на рівні вокалізму й консонантизму. У ньому змішані периферійні тосканські риси (сієнські, аретинські), а також явища, характерні для діалектів Емілії-Романї та центрально-південних діалектів.

Фонетичні особливості субдіалекту Перуджі. Консонантизм у перуджійському субдіалекті не має значних розбіжностей з літературною італійською мовою. Перуджійському субдіалекту не властиве ослаблення артикуляції вибухових як у тосканському діалекті, велика кількість відмінностей стосується лише подвоєння чи його відсутності, що є відхиленням від норм італійської мови.

Вокалізм субдіалекту Перуджі має низку специфічних ознак, але у статті ми наведемо лише деякі найбільш характерні з них.

1. Наголошений голосний *a* часто переходить в *u* (*pune, ludro* відповідно до *pane, ladro* в італійській мові-стандарті. Ця риса трапляється іноді й у реліктових фонетичних формах у деяких виразах: *tu, che fu?* (*tu, che fai?*); *tu, ce l'u* (*tu, ce l'hai*); *nne lzu che* (*non lo sai che ...*).

2. У інфінітиві дієслів I дієвідміни *a* може переходити чи не переходити в *u* (*parla – parlu, magna – magnu*, відповідно *parlare, mangiare* в стандартній італійській мові).

3. У позиції перед наголосом голосний *a* на початку слова може зникати (*'vuzzo, 'Sunta* відповідно до *avvezzo, Assunta*) чи переходити в *i* (*ficenda* замість *faccenda*).

4. Голосний *a* у позиції після наголосу змінюється, як правило, на *o* чи *e*, наприклад, у третій особі множини теперішнього часу індикатива дієслів І дієвідміни (*parlono, magnono* відповідно до *parlano, mangiano*) або в інших випадках (*mnnesca* замість *monaca*).

5. У той час як відкритий наголошений *u* зазвичай відповідає тому ж звуку в перуджійському субдіалекті, на місці *y* закритого наголошеного маємо в деяких випадках *i* (*quillo, vinte* відповідно до *quello, venti*).

Консонантизм субдіалекту Перуджі характеризується такими рисами:

1. приголосні перуджійського субдіалекту не мають значних відмінностей від італійської мови-стандарту. Перуджійському субдіалекту не властиве ослаблення артикуляції вибухових приголосних, як в тосканському (так звана *gorgia Toscana* на зразок *la hasa* замість *la casa*, за винятком деяких випадків;

2. звук *b* може подвоюватися чи, навпаки, втрачати подвоєння: *robba, libbro* (*roba, libro*); *abrugia* (*abbruciare*);

3. глухий приголосний *c* одзвінчується в *g* між голосними або перед *r*: *miga, sagramento* (*mica, sacramento*). Часто сполучення *co* стає *quo*: *ridmquolo* (*ridicolo*);

4. на відміну від вимови на решті території Умбрії, *c* в інтервокальному положенні в перуджійському субдіалекті не має стиснутої артикуляції, яка властива тосканській і римській вимові. У цьому субдіалекті приголосний *c* в словах *pase, luce* має фрикативний відтінок;

5. звук *g* у сполученні *gu* стає *v* у слові *varda* (замість *guardare*). Однак цей приклад одиничний;

До **особливих явищ** можна віднести численні приклади афери, синкопи й апокопи. Інколи в субдіалекті Перуджі трапляється явище протези: *armedia, arnova* (*rimediare, rinnovare*), частіше епентези: *magnae, nme* (*mangiare, no*). З помірною частотою трапляється метатеза: *curqua, grmlia, paina* (*quercia, gloria, pania*).

Латинські сполучення *-ND-*, *-MB-* чергуються з *-nn-* і *-mm-*. Ця риса характерна для центрально-південних діалектів.

Контрастує з цією центрально-південною рисою збереження сполучення *-LD-*, що не перейшло в *-ll-*. Це типова риса центральних італійських говорів, де таке явище скрізь трапляється поряд з *-nn-* і *-mm-*: є *caldo* (порівн. з римським *callo* від *CALDU*), а також *calduo, caldura, scalda, spiccacaldari*.

Зафіксовано й давню рису, спільну з аретинським і сієнським діалектами. Це палаталізація *-lli, -li, -nni*, яку демонструють приклади: *bugli, poglie, pogli, cavagli*.

Морфологічні особливості субдіалекту Перуджі.

Артикль. Передусім треба зауважити, що форми означеного артикля жіночого роду не відрізняються від форм стандартної італійської мови. Цікавими є форми чоловічого роду в однині: *‘l – l’*, замість *il* та *lo* в італійській літературній мові. Наприклад, *‘l posto – il posto* (місце), *l’istesso – lo stesso*.

Іменник. Досить часто іменники жіночого роду, які в однині закінчуються на *-e*, мають у множині закінчення *-a*: *fubbra, pusta, dmta* (*febbre, peste, dote*). Також іменники чоловічого роду на *-o* іноді змінюють закінчення на *-e*: *fume* замість *fumo*.

Що стосується іменників чоловічого роду, то дуже часто фіксуються приклади вживання множини на *-a*: *piūda, bmva, smlda, tumpa* (*piedi, buoi, soldi, tempi*), хоча переважно іменники чоловічого роду на *-o* у множині закінчуються на *-e*, а не на *-i*: *prute, mule* (*preti, muli*).

Займенник. Треба наголосити, що особливості, притаманні займенникам усіх трьох осіб однини та множини, – це використання усічених форм і зміна голосних. Наприклад, *i', le' – lia, no'* замість *io, lei, noi* в італійській мові.

Прикметник. Субдіалектні форми присвійних прикметників *mi', tu', su'*, які відповідають формам *mio, tuo, suo* в нормативній італійській мові, не змінюються й стосуються як чоловічого, так і жіночого роду, в однині і в множині. Присвійні займенники зазвичай не змінюються відповідно до роду чи числа, наприклад: *i mia, i tua, i sua* (*i miei, i tuoi, i suoi*). Інші присвійні займенники: *nostro, vostro, loro* – не відрізняються від форм літературної італійської мови.

Дієслово. Приклади відмінювання допоміжних дієслів *essere* та *avere* і порівняльні таблиці закінчень правильних дієслів трьох дієвідмін, які ми виявили та згрупували в процесі вивчення дієслівних форм, подано в таблицях Додатка Г. До особливостей форм дієслів можна зарахувати такі: закінчення імперфекта кон'юнктива збігаються з закінченнями осіб множини *passato remoto*; у тому ж *passato remoto* використовуються закінчення 3-ої особи однини замість 1-ої.

Прийменник. Прийменник *a* залишається звичайно без змін, коли вводить обставини місця, часу, але в прямих додатках приймає проклітичне *t-* (*ta te, tal maestro* відповідно *a te, al maestro*); прийменник *di* в усіх позиціях змінюється на *de* (*de notte, de Luigi* відповідно *di notte, di Luigi*), прийменник *con* має форми *co* або *ncō*, а прийменник *in* чергується з *'n, nto* або *to*; прийменник *per*, як і решта прийменників, зазвичай залишається без змін, але іноді в ньому зникає *r* (*pe' 'mpara* замість *per imparare*) або *e* (*uno pr uno* замість *uno per uno*); прийменник *su* вживається замість *in* (*Su quella casa* замість *In quella casa*).

Сполучник. *Anca* (або *ncora*) вживається замість *ancora*; *puro* замість *pure*; *donca* замість *dunque*; *soto* (або *to*) замість *come*; *si* замість *se*.

Прислівник. У субдіалекті Перуджі вживаються такі форми прислівників часу: *dimane* 'domani'; *subbto* 'subito'; *dmppo* 'dopo'; *ma'* 'mai', *po'* 'poi'.

Лексичні особливості субдіалекту Перуджі. Найхарактерніші лексичні одиниці перуджійського субдіалекту вивчалися за допомогою кількісного аналізу. Було встановлено, що більшість найпоширеніших слів відносяться до п'яти семантичних полів, які були перекладені нами українською мовою. Ми окреслили наступні семантичні поля, які наведено у нисхідному порядку щодо їх частотності: назви знарядь праці, видів діяльності та ремесел; назви предметів та явищ довкілля; назви, пов'язані з життям людини (частин людського тіла, опис характеру та стану); назви предметів повсякденного вжитку (оселя, їжа та інші); назви, стосовні флори і фауни.

До семантичного поля “*назви знарядь праці, видів діяльності та ремесел*” нами було віднесено наступні слова: *giujua, giujara* ‘решето для зерна’; *lūgolo* ‘моток, конопель чи льону, який кладуть на прядку’.

До семантичного поля “*назви предметів та явищ довкілля*”: *morigge* ‘тінь’; *nughio* ‘хмара’; *povunta* ‘безвітряне місце’; *riganullo* ‘струмок, струмочок’.

До семантичного поля “*назви, пов’язані з життям людини*”: *lmcca* ‘лінь’; *marampeto* ‘примітивний, некультурний’; *ringalito* ‘захрипла людина’; *scarfagna* ‘нудьга, погане самопочуття’; *strmgilo* ‘худенький’ та інші.

До семантичного поля “*флора та фауна*”: *fostugo* ‘стебло’; *linmrrio* ‘лавр’; *sparnescio* ‘аспарагус’ та інші.

До семантичного поля “*назви предметів повсякденного вжитку (оселя, їжа та інші)*”: *bico* ‘невелика порція макаронів’; *lūndecio* ‘протухле яйце’; *luia* ‘шматок розпеченого поліна’; *orello* ‘окраєць хліба, булки’; *rainaccio* ‘парасолька’ [10, с.24-35].

Соціолінгвістичне дослідження вживання субдіалекту та прагматичний аспект. На основі проведеного серед учнівської молоді Перуджі і деяких інших міст, де здійснювалося соціолінгвістичне опитування, було зроблено висновок про те, що кількість молоді, яка розмовляє діалектом в родині, постійно зменшується. З іншого боку, поряд з тенденцією до виключного використання італійської мови-стандарту, є й інша тенденція до вживання субдіалекту, особливо в підлітковому віці. Найчастіше це буває з представниками того самого соціального класу в ситуаціях спілкування з товаришами та друзями. Така поведінка властива передусім представникам чоловічої статі.

У мовленні молоді субдіалектні слова вживаються здебільшого з експресивною та емотивною функціями. Ці діалектизми часто виконують і оцінну функцію, оскільки використовуються для особистих характеристик, які певною соціальною групою вважаються негативними. Часто вони виконують окличну функцію або слугують для привернення уваги. Під час спілкування найчастіше відбувається зміна коду: починають діалог літературною мовою, а закінчують субдіалектом і навпаки, змішують літературну мову та субдіалект, використовують слова літературної мови, говорячи діалектом, і навпаки.

Результати дослідження показали, що субдіалект живий і ним послуговується молоде покоління: 88 % розуміють і використовують місцевий діалект, 54 % використовують його як засіб спілкування в родині й колі друзів, тоді як у спілкуванні з незнайомими людьми або вчителями віддають перевагу італійській мові. Представники чоловічої статі серед учнівської молоді краще знають і частіше використовують діалект.

Прагматичний аспект вживання субдіалекту у родині та з друзями може бути описаний таким чином:

- у родині діти вживають субдіалект при спілкуванні з родичами і, навіть, більше з дідусями та бабусями, які розмовляють субдіалектом. Таким чином вони краще розуміють один іншого та почувають себе улюбленішими представниками старшого покоління;

- у спілкуванні з друзями вибір субдіалекту може бути зумовлений кількома причинами: бажанням показати, що, крім італійської, вони вільно розмовляють та розуміють свою мову у формі субдіалекту, і таким чином закріпити чи підвищити свій авторитет серед друзів; підтримкою зусиль органів місцевого

самоврядування щодо відродження та пропагування субдіалекту даного регіону, що виявляється у поетичних та прозаїчних творах, драматургії та піснях.

- Для сучасної молоді вживання субдіалекту є елементом самоусвідомлення та самоідентифікації. Крім того, вживання діалектної лексики в повсякденному спілкуванні (школа, під час ігор та спортивних змагань) має емоційний відтінок та виконує роль передавача емоцій і почуттів як негативного, так і позитивного забарвлення.

Висновки. Передумови формування умбрійських субдіалектів залежать від географічного положення області та, як наслідок, від взаємодії культур багатьох народів, які зумовили мовну неоднорідність цієї території. Адміністративна єдність зовсім не відповідає при цьому лінгвістичній.

Унаслідок порівняльного аналізу системи субдіалектів Умбрії в діатопному аспекті зроблено висновок про те, що мовні риси, які виявляються у місті Перуджі, не є характерними для всіх субдіалектів області.

Складна діалектна ситуація в Умбрії пояснюється низкою причин: відсутністю єдиного лінгвістичного центру для її нормування; історичним поділом території та частими завоюваннями; близькістю областей Лаціо й Тоскана, що і як у минулому, так і зараз поширюють свій вплив, в тому числі і мовний, на територію Умбрії; історичним заселенням території трьома різними народами (етрусками, осками, умбрами) та впливом цих мов субстрату, які належать до різних мовних систем (етруска – неіндоевропейська мова, осксько-умбрська – індоевропейська мова).

На граматичному рівні субдіалект міста Перуджа відрізняється від граматичних норм загальнонаціональної італійської мови. Ці відмінності існують на рівні форм граматичних елементів. Нами з'ясовано, що у багатьох випадках форми дієслів збігаються або дуже схожі на форми флорентійського діалекту XIII–XIV століть, який був прийнятий за норму й у подальшому став національною мовою, а вже в наші дні зазнав змін. Ця подібність пояснюється близькістю територій та впливом тосканських діалектів на умбрійський діалект та на субдіалект міста Перуджі зокрема.

До особливих явищ на фонетичному рівні можна уналежнити численні приклади афери, синкопи й апокопи. Також трапляється явище протези, з помірною частотою метатеза та редукція приголосних.

Результати вивчення мовлення учнівської молоді Умбрії показали, що діалект активно використовується молодим поколінням, 88 % розуміють і використовують місцевий субдіалект, більше половини опитаних використовують його як засіб спілкування в родині і колі друзів, у той час як для спілкування з незнайомими людьми або вчителями віддають перевагу літературній італійській мові. Представники чоловічої статі краще знають і частіше використовують субдіалект. Типові для кожної зони архаїчні форми субдіалектів використовуються менше, а спільні для області діалектні риси виявляються частіше, ніж локальні, які в основній масі знаходяться в пасивному запасі.

На сьогодні в Умбрії, як і в інших областях Італії, субдіалекти втратили значну частину своєї архаїчної основи і дедалі більше наближаються до літературної італійської мови.

Література

1. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу : монографія. К. : Логос, 2004. 284 с.
2. Касаткин Л. Л. Диалект. Л. : ЛЭС, 1990. 204 с.
3. Магушинець І. І. Від народнолатинського синтаксису до синтаксису ранніх романських мов. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики* : зб. наук. праць. К. : Логос, 2009. Вип. 15. С. 247–258.
4. Помірко Р. С. Іспанська мова та її діалекти (варіантність слова). Львів : НВФ “ГраМ”, 1996. 256 с.
5. Раєвська І. В. Субдіалект міста Перуджі в системі умбрійських діалектів італійської мови.: дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2010. 298 с.
6. Catanelli L. Raccolta di voci perugine. Perugia : Università degli Studi, 1970. 224 p.
7. Catanelli L. Vocabolario del dialetto perugino. Perugia: 1995. 389 p.
8. Moretti G. I punti dell’ALERU (Atlante Luinguistico-Etnografico Regionale dell’Umbria). Proposte. La dialettologia italiana oggi : Studi offerti a Manlio Cortelazzo. Perugia : Guerra, 1983. P. 261–275.
9. Moretti G. Umbria, crocevia linguistico: Osservazioni sulle varianti umbre di italiano regionale (relativamente all’ambito analogico). Scritti in onore di Giovan Battista Pellegrini. Pisa : Pacini, 1983. P. 519–531.
10. Patota G. Lineamenti di grammatica storica dell’italiano. Bologna : Mulino, 2002. 209 p.
11. Pellegrini G.-B. L’italiano regionale. Torino : Boringhieri, 1962. 180 p.
12. Sabatini F. L’italiano dell’uso medio: una realtà tra le varietà linguistiche italiane. Tübingen : Narr, 1985. P. 154–184.
13. Ugolini F.-A. Annali e cronaca di Perugia in volgare dal 1191 al 1336. Annali della Facoltà di Lettere e Filosofia della Università degli Studi di Perugia. 1964. Vol. I. P. 3–143.
14. Ugolini F.-A. Rapporto sui dialetti dell’Umbria / F.-A. Ugolini // Atti del quinto convegno di Studi umbri [“I dialetti dell’Italia mediana con particolare riguardo alla regione umbra”], (Gubbio, 28 maggio–1 giugno 1967). Perugia, 1967. P. 463–490.

И. В. Раевская,

*Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова,
кафедра теории и практики перевода*

СУБДИАЛЕКТ ГОРОДА ПЕРУДЖИ В СИСТЕМЕ УМБРИЙСКИЙ ДИАЛЕКТОВ ИТАЛЬЯНСКОГО ЯЗЫКА

Статья посвящена изучению факторов формирования и членения субдиалектов области Умбрия и комплексному описанию всех языковых уровней

субдиалекта города Перуджи как одного из умбрийских субдиалектов, выработке модели изучения диалекта с учетом экстралингвистических факторов. Также описываются языковые особенности перуджийского субдиалекта на фонетическом, грамматическом и лексическом уровнях. Описан прагматический аспект использования субдиалекта на примере речи учеников школ в разных контекстах с учетом экстралингвистических факторов.

Ключевые слова: диалект, субдиалект, языковая дифференциация, диглоссия.

I. V. Rayevska,

Odesa National I. I. Mechnikov University,
Department of Theory and Practice of Translation

SUBDIALECT OF PERUGIA IN THE SYSTEM OF UMBRIAN DIALECTS OF ITALIAN LANGUAGE

The article focuses on studying of factors of formation and partitioning of dialects of Umbria Region and a complex description of all language levels of the subdialect of Perugia as one of Umbrian dialects and development of model of studying of a dialect in view of extralinguistic factors (age, level of education, profession) of speakers of this dialect and definition of possible ways of further development on the basis of sociolinguistic analysis of language situation in Umbria and in view of regional variation of the Italian language in different areas of the country.

Key words: dialect, subdialect, language variation, diglossy.